

Metoderapport til SKUP

Journalist: Asle Hansen

Tittel på prosjekt: Kjemisk helsefare

Hvor og når publisert: Dagbladet fra mars 2005 og publiseres fortsatt

Redaksjon: Dagbladet, Postboks 1184 Sentrum, 0107 Oslo, 22 31 06 00

Journalistens e-post og telefonnummer: ash@dagbladet.no, 91 60 04 40

KJEMISK HELSEFARE

- Sykehuset Telemark
- Rikstrygdeverket
- Oljemarerittet

INNLEDNING

Hvorfor blir så mange løsemiddelskadde i Norge stemplet som psykisk syke eller simulanter? Og hvorfor er kjemisk helserisiko i landets viktigste industri ennå ikke kartlagt etter 40 år med oljeboring på norsk sokkel?

Bakgrunn

I 2003 leverte undertegnede journalist og en kollega artikkelserien «Giftoljeskandalen» som SKUP - bidrag (se vedlegg). Vi opplevde at flere hundre personer tok kontakt, ødelagte for livet, med alvorlige nevrologiske skader. Legene skjønnte at de var syke, men ikke hvorfor. Arbeidsmiljøet ble aldri undersøkt, og de kunne se langt etter yrkesskadeerstatning. Vi fant som fellesnevner at alle de skadde hadde vært kraftig eksponert for hydraulikk- eller turbinoljer i arbeidslivet, og lanserte hypotesen om at vi kunne stå overfor en hittil ukjent yrkessykdom. Artikkelserien resulterte i et fremdeles pågående forskningsprosjekt som skal se på hvorvidt giftige organofosfater i hydraulikk- og turbinoljer er egnet til å skade mennesker som jobber med disse oljene.

«Giftoljeskandalen» var min første journalistiske befatning med kjemisk helsefare, og danner bakteppet for dette prosjektet som jeg har valgt å kalle «Kjemisk helsefare».

Interessen var skapt

Norske myndigheter vedgår at de har hatt og har altfor dårlig kontroll med kjemikalier i arbeidslivet. Både når det gjelder hvilke giftstoffer som er i bruk, og hvordan disse påvirker arbeidstakere i norsk industri. Det ble derfor naturlig for meg å sette søkelyset på hvilke konsekvenser denne mangelen på kontroll har fått for norske arbeidstagere – både av helsemessig og økonomisk karakter. Dette er den overliggende, sentrale problemstillingen i samtlige tre sakskomplekser som inngår i mitt prosjekt. Jeg føler at jeg gjennom disse konkrete sakskompleksene har klart å synliggjøre en rekke allmenngyldige problemer som gjerne gjør seg gjeldende skulle en være så uheldig å bli syk av sitt eget arbeidsmiljø i Norge. Jeg har vist hvordan kjemikalieskade nær sagt alltid er prisgitt de medisinske sakkyndige som uttaler seg i sakene deres, og pekt på den tilfeldige behandlingen de skadde blir møtt med i rettsvesenet. Jeg har også fått synliggjort hvordan forsikringselskapene og, kanskje enda verre, Staten ved Rikstrygdeverket leter med lys og lykte etter et hvert forhold som kan begrense utbetalingen til de skadelidte.

Jeg klarte ikke gi slipp på sakene til alle ofrene jeg tidligere hadde kommet i kontakt med. Derfor startet jeg en systematisk gjennomgang av dokumentene i en lang rekke yrkessykdomssaker etter «Giftoljeskandalen» i 2003. At det skal være så vanskelig for åpenbart syke mennesker, som har vært så uheldige å ikke tåle sitt eget arbeidsmiljø, å få sine rettigheter oppfylt i ett av verdens rikeste land, har aldri sluttet å forundre meg. Svært mange kjemikalieofre/løsemiddelskadde blir mistrodd. De blir stemplet som simulanter eller avfeid med en psykisk diagnose. Jeg ville vite hvorfor.

ARBEIDET VIDERE

Under arbeidet med «Giftoljeskandalen» i 2003 hadde jeg knyttet til meg et kontaktnett av skadde, arbeidsmedisinere, yrkeshygienikere og erstatningsadvokater. Jeg innlemmet mine sentrale kilder i planene om å gå dypere inn i problematikken rundt kjemisk helsefare i arbeidslivet. Slik begynte informasjonsstrømmen å gå min vei. Jeg var ute etter å finne saker som best mulig kunne illustrere de ulike problemene yrkessyke i Norge ofte kommer ut for. Til nå omfatter mitt journalistiske prosjekt følgende tre sakskomplekser, alle publisert i Dagbladet i 2005:

- 1) Sykehuset Telemark-avsløringene. Jeg avdekket hvordan en lang rekke løsemiddelskadde er blitt systematisk feildiagnostisert ved sykehuset og gitt alvorlige, psykiatriske diagnoser.
- 2) Rikstrygdeverket. Jeg viste hvordan Staten på ulike måter nærmest opptrer som en motstander i forhold til skadelidte.
- 3) Oljemarerittet. Jeg avdekket en opphopning av kreft, dødsfall og løsemiddelskader offshore. Sakskomplekset illustrerer hvilke konsekvenser manglende kontroll på kjemisk helsefare i industrien kan gi.

For å gjøre det så oversiktlig som mulig, vil jeg redegjøre for disse tre sakskompleksene separat og i kronologisk rekkefølge hva gjelder hvilke journalistiske metoder som er brukt.

Sykehuset Telemark

Sykehuset Telemark-saken hørte jeg om for første gang i 2003, gjennom kontakten jeg hadde med de mange oljeskadde. Flere av de skadde som meldte seg i forbindelse med «Giftoljeskandalen», viste seg også å være blant dem som feilaktig har fått en psykiatrisk diagnose fra nevropsykologen i Telemark. I 2004 innledet jeg et samarbeid med en erstatningsadvokat i Larvik som hadde flere klienter som alle hadde blitt stemplet som psykisk syke av nevropsykologen som Sykehuset Telemark benytter seg av. Påstand om feildiagnostisering er en alvorlig anklage, så det ble viktig for meg å dokumentere så mange tilfeller som mulig av løsemiddelskadde som hadde fått psykisk diagnose fra Sykehuset Telemark. Jeg begynte en systematisk gjennomgang av pasientjournaler til aktuelle saker jeg kom borti, både gjennom mine advokatkontakter og gjennom egne undersøkelser. I løpet av ett år kunne jeg dokumentere 34 tilfeller av løsemiddelskadde som beviselig var feildiagnostiserte som psykiatriske pasienter. I det legger jeg at flere andre fagfolk senere har vurdert sakene deres, og avviser at disse pasientene har psykiske lidelser, Alle de 34 skadde ga meg fullt innsyn i journalpapirene sine. Tolv av dem møtte jeg personlig. Flere av disse hadde fått en så tung psykiatrisk diagnose fra nevropsykologen i Telemark, at andre fagfolk mente det da skulle være å forvente at de hadde hatt tre, fire innleggelses på psykiatrisk klinikk bak seg i løpet av

voksenlivet. Møtene med dem gjorde meg ikke mindre overbevist om at disse personene var løsemiddelskadde, ikke gale.

Parallelt med arbeidet med å skaffe dokumentasjon for at nevropsykologens psykiatridiagnoser må kunne betegnes som feildiagnoser, søkte jeg hjelp hos flere anerkjente fagfolk innen fagfeltet for å kartlegge Telemark-psykologens virke, og få vite andre fagfolks vurdering av ham. Av fagfolk som hadde hentet inn second opinion hos denne psykologen, fikk jeg klar melding tilbake: Du gjør ikke noe galt dersom du titter ham i kortene.

Det aktet jeg også å gjøre, for nå følte jeg meg sikker på at jeg sto overfor en alvorlig sak som etter alle solemerker har gitt uheldige konsekvenser for en lang rekke personer som er skadde av kjemikalier i arbeidet.

Gjennom personsøk på nettet, Brønnøysundregistrene, Bizweb-søk og kredittsjekk, fant jeg ut at nevropsykologen eier sitt eget selskap som leverer nevropsykologtjenester til Sykehuset Telemark, forsikringsbransjen, trygden og rettsvesenet. I tillegg sto han oppført med flere investeringsselskaper som han kanaliserte penger gjennom.

I en årrekke har han vært den eneste nevropsykologen Sykehuset Telemark har benyttet seg av. Han har også kontor og telefonlinje på sykehuset.

Jeg hentet ut aktuelle dommer i Lovdata og så på saker hvor nevropsykologen har opptrådt som sakkyndig. Jeg bladde også i arkivene hos erstatningsadvokater som jeg har fått et tillitsforhold til. Det var slik jeg fant skriftlig bevis for at Rikstrykdeverkets egen rådgivende nevrolog, Tormod Hagen, hadde slått alarm og gjentatte ganger gjort Rikstrykdeverket oppmerksom på det han mente stinket av standardmessige feildiagnoser fra Telemark-psykologens side.

Hos en advokatkontakt, fant jeg også en regning nevropsykologen hadde sendt til Folketrygden med krav om betaling for tapt arbeidsfortjeneste etter 21 arbeidsdager i retten. Regningen viser at psykologens sakkyndigep praksis er noe som betaler seg. Nær 250 000 kroner skulle han ha for snaue fire arbeidsuker i retten. Dette er imidlertid informasjon jeg kun har hatt som underlagsmateriale på grunn av intern uenighet om hvorvidt vi skulle identifisere nevropsykologen eller ikke (se eget punkt).

Det som slo meg som underlig da jeg gjennomgikk de mange løsemiddelutredningene fra Sykehuset Telemark, var at yrkes- og miljømedisinsk avdeling på sykehuset i utgangspunktet var innstilt på å tilskrive pasientene en løsemiddeldiagnose før sakene ble sendt til nevropsykologen for vurdering. Han lot pasientene gjennomgå noen såkalte psykosomatiske tilleggstester, som synes å ha slått meget feil med hensyn til diagnostisering av denne pasientgruppa. Av pasientjournaler og rettslige prosesskrift gikk det fram hvilke tester nevropsykologen har benyttet seg av. Disse skaffet jeg til veie gjennom skadde som hadde kopier av skjemaene liggende. Deretter tok jeg disse testene med til andre fagfolk for vurdering. Enkelte mener at disse testene overhodet ikke er egnet til å bruke på løsemiddelskadde. Andre fagfolk mener testene i beste fall kan brukes som et supplement, men aldri som et avgjørende diagnostisk verktøy. Statens helsetilsyn har åpnet tilsynssak både mot den aktuelle nevropsykologen og mot sykehusavdelingen. Det er å vente at tilsynet vil kommentere på bruken av de psykosomatiske tilleggstestene når rapporten omsider blir ferdig.

Telemark-psykologen har hjulpet Sykehuset Telemark med hele 825

løsemiddelutredninger, bare siden 1995. Jeg ønsket å finne ut av om psykologens tilsynelatende feildiagnostiseringer har gitt negative utslag på den prosentvise andelen av løsemiddelutredninger som ender i en løsemiddeldiagnose. Derfor hentet jeg inn tall fra de ulike arbeidsmedisinske avdelingene i landet. Det viste seg at Sykehuset

Telemark godkjenner en langt lavere prosentandel løsemiddelskader enn de øvrige arbeidsmedisinske avdelingene i landet.

Kontakten med psykologen og sykehuset

Min første kontakt med nevropsykologen var rett før publisering i mars i år. Tonen var gemyttlig, og psykologen ga absolutt inntrykk av at han tror på egne metoder og diagnostiske verktøy. Han ønsket imidlertid ikke å svare på kritikken som var reist mot ham og hans metoder. Det ville han vente med til Helsetilsynet har fattet sin beslutning i tilsynssaken. Ytterligere to ganger var jeg i kontakt med psykologen for å tilby tilsvar i forbindelse med konkrete saker. Han sto på at han ville vente med et lengre intervju i påvente av tilsynssaken. I tillegg har psykologen ved en anledning takket nei til å la seg intervju av Dagbladet gjennom avdelingsledelsen på Sykehuset. Da psykologen hadde mottatt brev med beskjed om at Dagbladet hadde foretatt en kredittsjekk av ham, fikk nyhetsleder en telefon fra psykologens meget sinte kone. Jeg ble senere fortalt at hun hadde sagt at hun så på det som et grovt overgrep og en krenkelse av privatlivets fred. Dette var midt i sommerferien. Jeg prøvde å komme i kontakt med nevropsykologen, men har aldri fått snakket med ham om dette. For øvrig mener jeg kredittsjekken lett må kunne forsvares ut fra alvoret i denne saken. Det er viktig for meg å kunne vise til det meget framtreddende forretningsaspektet i nevropsykologens praksis.

Kontakten med sykehuset har hele veien forløpt uten problemer. Sykehuset ble kontaktet av meg fortløpende etter som jeg hadde saker de burde få muligheten til å kommentere. Sykehuset har også vært meget hjelpelig i forhold til mine forespørsler om statistisk informasjon.

Rikstrygdeverket

Det ble en glidende overgang og et tidvis vekselbruk mellom saker som omhandlet diagnoseskandalen på Sykehuset Telemark og saker som viser hvordan yrkessyke i Norge blir møtt av trygdesystemet.

Avsløringen om at Rikstrygdeverket i årevis har visst om feildiagnostiseringene fra psykologen i Telemark, uten å gjøre noe med det, ble et naturlig startpunkt også for ytterligere saker om Rikstrygdeverkets praksis.

Gjennom utallige samtaler med skadde, erstatningsadvokater, trygderettsdommere og arbeidsmedisinere de siste årene, kjente jeg til en del aspekter ved Rikstrygdeverkets behandling av yrkessyke som jeg hadde lyst til å skrive om. For å gi ett eksempel, visste jeg at en rekke medisinere er kritiske til hvordan Rikstrygdeverket ofte avspiser røykere med en delvis godkjenning som yrkesskade, til tross for at Staten faktisk ikke kan føre bevis for at røykingen har med utviklingen av sykdommen å gjøre.

I tillegg til å friske opp kunnskapen om yrkesskadelovgivningen, satte jeg meg nøyte inn i ILO-konvensjon nr. 42, en FN-konvensjon om arbeidernes rettigheter som i klartekst sier at det skal være omvendt bevisbyrde i yrkesskadesaker. Norge ratifiserte ILO-konvensjonen allerede i 1936, og jeg ville vise hvordan Staten ikke følger prinsippene i konvensjonen. Jeg kontaktet departementet og ba om å få kopi av all korrespondanse som har vært mellom ILO og Norge opp gjennom årene. Det viste seg at ILO ved flere anledninger har kritisert norske myndigheter for ikke å følge konvensjonen slik vi har forpliktet oss til.

Ved systematisk gjennomgang av et utall trygderettsdommer, kunne jeg dokumentere det som i bestefall må kunne betegnes som et sprik mellom Rikstrygdeverkets praksis og rettspraksis når det gjelder dette såkalte årsaksfordelingsprinsippet. Med dette satte jeg fart i en medisinsk-juridisk fagdebatt som åpenbart hadde ulmet lenge. Flere framtrepende medisinere sto fram i Dagbladet og kritiserte Rikstrygdeverkets praksis og kolleger innen medisinen som er med på en fordelingspraksis de mener er direkte uvitenskapelig og dypt urettferdig overfor skadelidte.

Gjennom advokatfirmaet Anders Andersen fikk jeg hull på en sak som jeg hadde kjent til lenge og som jeg lette etter en åpning for å sette på trykk. Svært mange erstatningsadvokater er kritiske til at Rikstrygdeverket utelukkende bruker tre samarbeidende spesialister innen psykiatri. Dette fordi en av disse anses å gi meget tvilsomme vurderinger av pasientene. Advokatfirmaet gjorde det svært enkelt for meg. De hadde laget ei mappe på denne psykiaterens virke gjennom de siste årene. Denne fikk jeg fri tilgang til, slik at jeg kunne dokumentere en lang rekke tilfeller av tvilsomme avgjørelser fra denne spesialisten. Jeg kunne dokumentere hvordan Rikstrygdeverket tviholder på denne spesialisten, til tross for gjentatte klager fra advokathold.

Ellers vil jeg påpeke at kunnskap er nøkkelen til å komme noen vei i et sakskompleks som dette. For som jeg pleier å si hvis noen spør: Det gjelder å kunne mer jus enn medisinere, mer medisin enn juristene og langt mer kjemi enn hva behagelig er for en halvstudert filolog å tilegne seg. Eksempel: Mange medisinere tror at det må kunne påvises en hjerneorganisk forandring dersom en sykdomstilstand skal kunne godkjennes som en yrkesbetinget løsemiddelskade. Det er feil. Trygderetten har slått fast i en prinsippdom at dette slett ikke er nødvendig. Dersom jeg ikke hadde vært klar over dette, ville jeg kommet til kort i mer enn én sak.

Jeg har også fått mye igjen for at jeg har holdt fast ved min problemstilling i så lang tid og pleiet kontakt med mine informanter. Denne stayerevnen har vært helt avgjørende i forhold til å få hull på flere av sakene i mitt prosjekt.

Kontakten med Rikstrygdeverket

I starten pekte Rikstrygdeverket ut fagansvarlig Dag Melleby til å svare på mine henvendelser. Det fungerte heller dårlig for meg. Jeg la fram mine spørsmål muntlig, men han ba alltid om betenkningstid. Deretter mottok jeg en e-post fra en informasjonsarbeider som inneholdt Mellebys svar. Dette gjorde det vanskelig for meg å skyte inn oppfølgingsspørsmål. Dessuten opplevde jeg flere ganger at mine spørsmål ikke ble besvart. Ved en anledning opplevde jeg at Rikstrygdeverket forsøkte å sensurere bort både mine kritiske spørsmål, samt Mellebys korrekt gjengitte svar på disse spørsmålene. Manus ble sendt i retur til meg etter gjennomlesning med store røde streker over både mine spørsmål og Mellebys svar. Jeg gjorde oppmerksom på at det etter Vær Varsom-plakaten ikke er anledning til å trekke tilbake korrekt gjengitte sitater og kjørte hele intervjuet på trykk.

Etter en runde med informasjonsdirektør Tove Bø Laundal hvor jeg tok opp min sterke misnøye med hvor uproft jeg hadde blitt møtt av Rikstrygdeverket, vant jeg gehør. Fra da av ble det bestemt at trygdedirektør Nanna Stender skulle ta seg av henvendelsene fra meg. Jeg opplevde det som en markant bedring av mine arbeidsforhold.

Oljemarerittet

Avsløringene om kreftsyke og giftskadde oljearbeidere offshore er også et sakskompleks jeg har jobbet med siden «Giftoljeskandalen» i 2003. Over 50 av de som meldte seg i forbindelse med den artikkelserien var offshorearbeidere. Problemet var at de skadde jeg kjente til jobbet på ulike plasser i Nordsjøen, og ingen av dem hadde kommet noen vei med å få helseproblemene knyttet opp mot arbeidssituasjonen. Jeg hadde ikke nok skyts til å reise en sak som ville ha betydning for de skadelidte. Derfor ble jeg meget interessert da jeg skjønnte at advokat Kjell Inge Ambjørndalen, som jeg først kom i kontakt med under arbeidet med Sykehuset Telemark-saken, satt med ei forholdsvis stor gruppe av skadde som alle hadde arbeidet på Ekofisk-feltet. I denne saken kunne man faktisk snakke om det arbeidsmedisinerne refererer til som et cluster av skadde - i seg selv en sterk indikasjon på at skadene har noe med arbeidsmiljøet å gjøre. Allerede før sommerferien i fjor, fikk jeg innsyn i den første lista over skadde og døde på Ekofisk som trolig kan relateres til kjemisk eksponering på plattformene. Endelig kunne jeg begynne å nøste i et sakskompleks jeg hadde snust på i nær to år.

Et metodisk grep som viste seg å være svært verdifullt, var at jeg klarte å bli fortrolig med en informant, en deep throat som fremdeles var i et arbeidstakerforhold til ConocoPhillips, oljeselskapet som opererer Ekofisk-feltet. Dette brukte jeg mye tid og ressurser på, men kan av hensyn til kildevernet ikke gå nærmere inn på hvordan jeg knyttet til meg denne personen. Like fullt kunne jeg med denne personens hjelp avsløre ulovlig høye benzenforekomster på Ekofisk og de ansattes nytteløse kamp for å få bedriften til å ta kjemisk helsefare seriøst.

Jeg har også kartlagt og gjennomgått tilgjengelig forskning som er gjort i tilknytning til norsk oljeindustri. Dette innebærer blant annet søk i bibliotekene på Statens arbeidsmiljøinstitutt, på Sintef og hos Krefregisteret, søk i Bibsys og Tidsskrift for den norske lægeförening, samt kildesamtaler med en rekke forskere.

Jeg har sittet sammen med fagfolk og sett på bilder fra oljeplattformer for å lære meg hva de ulike innretningene offshore er og hva de brukes til. Dette har vært ren voksenopplæring for å være rustet til å tolke innholdet i for eksempel eksponeringsrapporter jeg har kommet over.

Gjennom søk i møtereferater fra Sikkerhetsforum, hvor arbeidstakerorganisasjonene og arbeidsgiverorganisasjonen møtes under ledelse av Petroleumstilsynet, kom jeg på sporet av at oljebransjen nekter å samarbeide med og noen ganger direkte motarbeider forskere som vil kartlegge kjemisk helsefare offshore.

Siden «Giftoljeskandalen» har jeg visst at oljeforsker Olav Bjørseth, Sintef og NTNU, lenge har vært svært kritisk til oljebransjen. Jeg hadde tidligere invitert ham til å prate om dette, uten å lykkes. Nå var imidlertid situasjonen en annen. Bjørseth hadde nemlig blitt pensjonist siden sist.

I arbeidet med dette sakskomplekset fikk jeg virkelig lære at det lønner seg å prate litt med pensjonistene. En fugl hvisket meg i øret at jeg også burde kontakte tidligere prosjektleder Aage Andersen i Krefregisteret. Han kom med den utilslørte historien om hvordan oljebransjen trenerte Krefregisterets prosjekt om kreftfaren offshore i hele seks år. Og den pensjonerte bedriftssykepleier på Staffjord, Nelly Langholm, er den eneste helsearbeideren som har tort å snakke åpent i Dagbladet om oljearbeidernes arbeidsforhold.

Gjennom kildepleie har jeg kommet i kontakt med flere whistle-blowere som for mange år siden kjempet en fånyttets kamp for å få gjort noe med den voldsomme kjemikalieeksponeringen oljearbeiderne har og til dels fremdeles blir utsatt for. Dette er personer som i mer enn 20 år har sittet på bedriftsinterne dokumenter som viser at

bransjen har visst om faren, uten å gjøre noe med det. De har oppbevart denne dokumentasjonen, i påvente av at noen skulle ta tak i denne problematikken. Ved to anledninger har jeg måttet gi skriftlig erklæring på at denne dokumentasjonen aldri vil kunne spores tilbake til vedkommende jeg har fått det fra. Ikke vet jeg hvorfor, men de tør altså ikke den dag i dag å gå åpent ut med at denne informasjonen kommer fra dem. Dette er snakk om vesentlig informasjon om eksponeringsdata som ikke har vært å finne gjennom offentlige kanaler, og som tilsynelatende er holdt skjult for forskere og tilsynsmyndigheten.

Jeg opplever stadig at folk kontakter meg med ny informasjon om hvilke arbeidsforhold oljearbeiderne har jobbet under. Den fulle sannheten om kjemikalieeksponeringen offshore vil nok aldri komme fram, men mer enn det man kjenner til i dag vil nok se dagens lys.

I arbeidet med «Oljemarerittet» har jeg også hatt anonyme samtaler og møter med tidligere leger og annet helsepersonell som har arbeidet offshore. Dette har gitt meg viktig underlagsinformasjon, og gitt meg en trygghet for at de sakene jeg har hatt på trykk har gitt et sannferdig bilde av et helsefarlig arbeidsmiljø.

Tidligere har jeg redegjort for hvordan «Giftoljeskandalen» fra 2003 har dannet bakteppet for både Sykehuset Telemark-sakene og sakene om de skadde oljearbeiderne. Hypotesen om at giftige tilsetningsstoffer i hydraulikk- og turbinoljer kan gi mennesker alvorlige nerveskader er en egen sak i saken som jeg har omtalt i forbindelse med Oljemarerittet, og som jeg vil følge opp videre fremover. Statens arbeidsmiljøinstitutt (Stami) fikk midler til å forske på dette etter mine avsløringer i 2003. I disse dager planlegger Stami å gjøre målinger på disse giftige organofosfatene, både i forbindelse med flymotorer, men også på turbinene offshore. Jeg har også lagt ned et betydelig arbeid i forhold til kommende saker, som jeg dessverre ikke kan redegjøre for i denne metoderapporten.

Kontakten med oljebransjen

Jeg må virkelig si at jeg er imponert over hvordan oljeselskapene, med ConocoPhillips og Statoil i spissen, har håndtert saken. Selv om jeg vet at enkelte av avsløringene har vært tunge å svelge for selskapene, har jeg hele veien hatt et svært godt samarbeidsforhold til pressetalsmann Kurt R. Michelsen i ConocoPhillips og informasjonssjef Kristofer Hetland i Statoil. Vi har hele veien hatt en åpen kommunikasjonslinje fra sak til sak. De har vært fornøyde med at jeg hele tiden har sørget for at de har kommet godt til orde. Vi har hatt enkelte diskusjoner om ordlyden i nedrykkere og faktarammer, men har kommet til enighet uten de store klinsjene.

PUBLISERINGEN

Sykehuset Telemark-saken fulgte jeg tett i over ett år før jeg startet publiseringen. Dels fordi det tok lang tid å bygge opp et bredt materiale som dokumenterer systematisk feildiagnostisering av løsemiddelskadde, og dels fordi jeg ønsket at saken skulle komme lenger i Helsetilsynet før jeg kjørte i gang. Jeg visste at Helsetilsynet hadde bedt to sakkyndige om å vurdere arbeidet til den omtalte nevropsykologen i Telemark. Ut fra min erfaring med slike saker, visste jeg at saken ville stå mye sterkere dersom medisinske spesialister slo fast at her er det noe galt. Da jeg skjønnte at sakkyndigerapportene nærmet seg, dro jeg for å møte en rekke skadde, slik at jeg hadde menneskehistoriene på hentetast for kjapp publisering. Jeg visste at det lokale Helsetilsynet hadde bestemt seg for å overføre saken til Helsetilsynet sentralt, og regnet med at lokalpressen kunne fange opp overføringsbrevet i tilsynets postjournal. Til mitt hell, fikk jeg nyss om at Varden var på sporet av saken samme dag som jeg endelig hadde fått ut sakkyndigerapportene fra det lokale tilsynet. Jeg måtte publisere. Vi hadde lange diskusjoner internt om hvorvidt vi skulle identifisere nevropsykologen eller ikke. Et argument for å identifisere var at vi kanskje burde advare publikum mot denne psykologen og hans praksis. Men det var argumentasjonen mot identifisering av psykologen som vant fram. Det ble bestemt at vi i hvert fall skulle vente til resultatet av tilsynssaken forelå før vi eventuelt skulle identifisere. Når tilsynsrapporten omsider vil komme, må vi ta en ny vurdering av om identifisering har noe for seg. Det avgjørende poenget, må etter mitt skjønn være om psykologen gjenopptar sin meget omstridte praksis eller ikke etter Helsetilsynets dom. Dersom det er slutt på bruken av de psykosomatiske tilleggstestene, står kanskje ikke lenger argumentene for å identifisere psykologen ved lag.

Også når det gjelder avsløringene om de skadde oljearbeiderne, fulgte jeg saken i lang tid før publisering. Her var det også snakk om å vente på en spesialisterklæring. Jeg ventet med å trykke til den første arbeidsmedisinske vurderingen av en av de skadde forelå. Det var av helt vesentlig betydning for artikkelseriens gjennomslagskraft at arbeidsmedisinerne på sykehuset mener at Jan Terje Biktjørn uten tvil er skadd av eksponeringen på Ekofisk.

En annen grunn til ikke å forhaste seg med publiseringen, var mitt ønske om å kunne bildelegge artikkelserien så godt som mulig. Dette er noe jeg ikke har vært særlig flink til i tidligere relaterte arbeider, noe jeg ønsket å bøte på. Derfor jobbet vi mye med fotojournalistikken i tida før publisering. Vi dro på reportasjeturer og gjorde klart en del reportasjemateriale. Allerede før første sak ble trykket, hadde jeg samlet inn et fotogalleri av skadde som ønsket å stå fram. I tillegg brukte jeg mye tid på å samle inn bildemateriale som viser arbeidshverdagen offshore, før og nå. Vi opprettet en egen fotomappe hvor vi samlet alle bildene som kunne tenkes brukt i forhold til dette sakskomplekset. Jeg synes vår fotojournalistiske satsing i dette sakskomplekset har vært vellykket, og føler at jeg har lært noe på veien.

SPESIELLE ERFARINGER

I arbeidet med oljebransjen har jeg opplevd en massiv og rørende støtte fra folk som jobber på plattform. Rundt omkring på installasjoner i Nordsjøen har oljearbeiderne tapetsert vegger med Dagblad-oppslag. Ingen tvil om at oljearbeiderne er glade for det fokus vi har satt på deres arbeidsmiljø. Aldri før har jeg fått så mange «stå-på-meldinger» som i arbeidet med denne saken. Skadde og pårørende har i etterkant uttrykt stor tilfredshet med at de valgte å stå fram. Tidvis har det vært nokså følelseladd, som da jeg opplevde at en gråtende pårørende takket meg på telefonen. Følgende sms ga meg også klump i halsen: Jeg takker Gud for at du finnes. Du har alle arbeidere i Nordsjøen i ryggen...

Også de ulike forskermiljøene som arbeider med oljebransjen har gitt meg bemerkelsesverdig mye goodwill etter oljesaken. Jeg har opplevd å bli tatt i hånda og takket for å ha satt i gang noe som kan gjøre det lettere for forskerne å få innpass hos oljeselskapene. En snål opplevelse som sier en del om hvor lukket oljebransjen har vært.

Sykehuset Telemark – igjen

Ironisk nok er det Sykehuset Telemark, som jeg hadde kritisert for feildiagnostisering av løsemiddelskadde, som står for den arbeidsmedisinske utredningen av en rekke av de skadde fra Ekofisk-feltet. Det satte meg i en nokså spesiell situasjon at jeg plutselig måtte forholde meg til samme sykehusavdeling med pisken i den ene hånda og gulroten i den andre. Men jeg kan faktisk ikke si at dette har representert noe stort problem. Jeg tok dette opp med overlegen og yrkeshygienikeren som har utredet Ekofisk-arbeiderne. De forsikret meg om at Sykehuset Telemark-saken ikke ville stå i veien for et godt samarbeidsklima, og det har jeg heller ikke opplevd.

Misforstått av Høyesterett

Jeg satt ringside i Høyesterett og fulgte saken til en kreftrammet kvinne som hadde jobbet som bartender på et utested. Hun hadde utviklet kreft bare 40 år gammel etter unormalt høy eksponering for passiv røyking. Saken gikk til Høyesterett for prinsippavgjørelse fordi Rikstrygdeverket ønsker å tilskrive deler av kvinnens sykdom til hennes egen røyking. I rettssalen hørte jeg med egne ører forskningssjef Tore Sanner på Radiumhospitalet hevde at den passive røykingen alene kunne være tilstrekkelig for at denne kvinnen utviklet kreft. Ergo skulle denne kvinnen ha fått full menerstatning. Da dommen kom etter noen få uker fikk jeg sjokk. Høyesterett mente at bare 45 prosent av kreftsykdommen kunne tilskrives den passive røykingen. Etter mitt syn måtte Høyesterett ha misforstått Sanner noe grundig. Jeg ringte ham og det viste seg at han nærmest var sjokkert over hvordan rikets øverste dommere hadde brukt hans vitnemål. Denne episoden viser viktigheten av å være til stede hvor ting skjer. Hadde jeg bare hentet inn dommen i etterkant, ville gått glipp av saken med Tore Sanner som føler seg misforstått av Høyesterett. Saken skapte høye bølger i juridiske kretser. Antall erstatningsadvokater som mener Høyesterett i denne saken har bedrevet politikk og ikke jus, er mange. Saken resulterte i at jeg fikk en telefon fra en journalist i Advokatbladet. Hun spurte meg om jeg kunne hjelpe henne med å komme i kontakt med en jurist som kunne forsvare denne høyesterettsdommen. Hun hadde ikke klart å finne noen. Jeg svarte, som sant var, at den eneste juristen jeg hadde funnet som mener dommen er riktig, er konstituert regjeringsadvokat Bård Tønder som prosederte saken på vegne av Rikstrygdeverket. Det endte med en seks

siders reportasje i Advokatbladet under den megetsigende tittelen «45 prosent kreftsyk». Veldig moro synes jeg.

Møte i mørket

Noe som forundret meg i oljesaken, var oljeselskapenes åpenbare makt over enkeltpersoner. Svært mange kilder vegret seg for å snakke åpent på trykk i frykt for å miste jobben eller fremtidige oppdrag i bransjen. Jeg vil spesielt nevne et kildemøte jeg hadde i Stavanger med en tidligere ansatt i en av selskapenes bedriftshelsetjeneste. Jeg trodde vi kunne sette oss ned på en kafé, ta oss noe å bite i og ha et hyggelig møte. Men så viste det seg at denne personen fremdeles tar oppdrag for oljebransjen. Derfor ønsket vedkommende ikke å bli sett sammen med meg i Stavanger sentrum. Jeg måtte sette meg inn i bilen hans. Deretter kjørte han ut til en mørklagt parkeringsplass på havna hvor vi hadde et timelangt møte. I bilen.

Alene

Dette er første gangen jeg ikke har hatt en kollega å spille ball med i et så stort sakskompleks. Jeg har sikkert lært mye av det, men vet ikke om jeg gjør det igjen. Du føler et nokså stort press når du legger deg ut med landets mektigste industri. Jeg må innrømme at jeg har savnet en å stå sammen med. Dessuten har sakskompleksene i mitt prosjekt vært så store at det tidvis har blitt svært mye jobb for en mann å drive framover. Det har i hvert fall kona og ungene mine gitt uttrykk for i perioder.

KONSEKVENSER

Når det gjelder Sykehuset-Telemark-avsløringene ligger saken fremdeles hos Helsetilsynet. Tilsynet har imidlertid varslet at de vil forvente gjenopptakelse av en rekke saker og omgjøring av feilaktige erstatningsoppgjør dersom de kommer fram til at sykehusets rutiner har ført til gale diagnoser for løsemiddelskadde.

Etter oljeavsløringene, beordret ansvarlig statsråd Bjarne Håkon Hanssen en granskingsrapport som skal danne grunnlaget for et eget kapittel om kjemisk helsefare i HMS-meldingen offshore som han skal levere Stortinget til våren. Arbeidsgruppa som har laget rapporten har skissert en rekke tiltak som bør gjennomføres for å bedre kjemikaliesituasjonen offshore. Blir dette gjennomført, vil tusenvis av oljearbeidere trolig få et mye tryggere arbeidsmiljø.

Etter Dagbladets avsløringer, har oljebransjen snudd og vil likevel samarbeide med Kreftregisteret. Det er for tidlig å forskuttere hvilke konsekvenser oljeavsløringene eventuelt vil få for de mange oljearbeiderne som er blitt syke.

KILDEGRUNNLAGET

Her følger en summarisk oversikt over kildegrunnet for mine artikler:

- 3-400 muntlige kilder – svært mange av disse er selvfølgelig kjemikalieskadde jeg har vært i kontakt med, men også advokater, kjemikere, forskere, trykkeskribenter, yrkeshygienikere, leger og psykologer.

- Jeg har et meget stort skriftlig materiale, nøye systematisert og arkivert i dette prosjektet. Det dreier seg om utallige pasientjournaler, domsavgjørelser fra Trygderetten og lagmannsretten, kjemiske målerapporter, forskningsrapporter, med mer.

TIDSBRUK

Helt siden «Giftoljeskandalen» i 2003 til publisering i mars 2005 har jeg hatt dette som et sideprosjekt i tillegg til annet journalistisk arbeid. Det er vanskelig å redegjøre for hvor mye tid jeg har brukt på prosjektet. Mye av arbeidet er gjort i ledige stunder og i fritida. Jeg har jobbet jevnlig med denne materien, med unntak av et par måneder høsten 2003 hvor Pipesaken (SKUP-bidrag i fjor) raste som verst. Store deler av 2005 gikk med til å jobbe med dette komplekset. Det toppet seg selvfølgelig i periodene forut for publisering og under publisering av de ulike sakskompleksene. Mest arbeid var det i forbindelse med «Oljemarerittet». Fra oktober til jeg tok juleferie i fjor, gikk det nærmest døgnet rundt, sju dager i uka.

Oslo, 16.01.06

Asle Hansen
(sign)